osa võtta, kaarte ega teisi hasartmänge mängida jne. Samuti olid valjusti keelatud kahevõitlused, üliõpilasühingud rahvuste või maakohtade järgi (*nationalia conventicula*) ja teised säärased organisatsioonid. Ainult mõninga heategeva eesmärgi jaoks, nagu nõupidamiseks mõne seltsimehe matuse üle, võidi kokku tulla, pealegi ainult rektori majas ja viimase otsese kontrolli all. Hooletult loenguil käivaid üliõpilasi ähvardas koju vanemate juurde saatmine. Soovitavaks oli tunnistatud „õpingute suurema edukuse huvides" heade raamatute läbivaatamiseks ning lugemiseks ülikooli raamatukogus käia, kuid iga üliõpilane võis seda õigust tarvitada mitte üle kahe korra nädalas.

Kõigist sääraseist määrusist oli aga võrdlemisi vähe kasu. 1652. aastal prokantsleriks määratud Zacharias Klingius kaebab ülikooli nõukogule, et loenguist osavõtte suhtes isegi stipendiaadid õieti palju soovida jätvat: mõned neist käivat ülikoolis ainult stipendiumi järel ja saatvat muu aja juues ja mürgeldades mööda. Teiste üliõpilastega ei võinud asjad loomulikult paremad olla. Hoolimata valjude karistuste süsteemist lokkasid Tartuski tolle aja üliõpilaselu tavalised pahed — hoolimatus akadeemilise töö vastu, toored lõbustused, kaklused üliõpilaste ja sõjaväelaste või lihtsalt saksa ja rootsi rahvusest üliõpilaste vahel. Kuigi ülikooli määruste järgi üliõpilased oma mõõka ainult enese kaitseks äärmise hädaohu korral võisid tarvitada, lahendati tegelikult kõige tühisemaidki tüliküsimusi alatasa mõõga keerutamise abil. „Parlamendid" — nagu tol ajal avalikke kaklusi kutsuti — olid akadeemilisis ringkonnis üsna harilikuks asjaks [1]).

Mis puutub Tartu kirikuoludesse käsiteldaval ajajärgul, siis tuli linnal õieti suuri lahinguid lüüa linnakonsistooriumi olemasolu ja õiguste kaitseks. Kui Kristina privileegium asja linna huvides oli otsustanud, püüdis superintendent linnakiriku vaimulikkudele surve avaldamisega linnakonsistooriumi moodustamist takistada. Ajutiselt läks see ka korda, eriti selle tagajärjel, et superintendendile sõnakuulelikult alistuv Jaani kiriku saksa koguduse pastor Salomon Mathiae, kes raega vastolus seisis ja *consistorium purum*'it pooldas, kategooriliselt keeldus sega-koosseisuga linnakonsistooriumi tegevusest osa võtmast. Endisist arvurikkaist kirikuist olid ainult kaks Rootsi ajani tarvitamiseks kõlvulistena säilinud. Endist viisi kuulus linnale Jaani kirik, milles Stefan Bathory ajast peale aset leidsid nii saksa kui ka mittesaksa (linna, alevite ja Tartu ümbruskonnas asuv Tartu-Maarja) kogudused. Jaani kirikule kuulus Haage mõis, mille Tartu bürgermeister Johann Grölich a. 1617 kirikule oli pärandanud. A. 1635 andis raad Jaani kirikule uue kirikukorralduse (Kirchenordnung). 1584. a. jesuiitide kätte sattunud Maarja kirikut ei annud Rootsi valitsus jesuiitide lahkumise järel enam kogudusele tagasi, vaid jättis selle garnisoni ja ülikooli kirikuna enda kätte. Siia seati nüüd ametisse rootsi ja soome pastorid, kes Tartus viibivate riigiametnikkude, sõjaväelaste ja üliõpilaste jaoks pidasid rootsi- ja soomekeelset jumalateenistust. Ainult üksikuil korril, nagu rektori valimise ja akadeemiliste pidustuste puhul, jutlustasid teoloogiafakulteedi professorid ka selles kirikus saksa keeles. A. 1634 anti soome pastorile kirikumõisana kasutada üks osa Piiskopimõisast (n. n. Papimõisa). 1633. aastast peale oli Maarja kirik ka Liivimaa superintendendi kirikuks. Teised endised kirikud, muu seas ka toomkirik Poola aja lõpust, 1624. aastast alates, seisid juba Rootsi aja esimesel poolel varemeis.

1) Vrdl. Fr. Bienemann jun., „Ein Tumult in Dorpat", Baltische Monatsschrift, Band XLIX, lk. 293—311.

Tartu, lk. 78